

Annely Salumaa
Sotsiaalministeerium
annely.salumaa@sm.ee

Teie: 13.03.2021

Meie: digitaalallkirjas nr 1-8-2/21/22

Arvamus Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskava teatisele lapse õiguste perspektiivist

Lp Annely Salumaa

MTÜ Lastekaitse Liit tänab Sotsiaalministeeriumi võimaluse eest esitada arvamus Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskava teatise osas. Lastekaitse Liit rõhutas juba 2016. aastal, kui andis kommentaarid Euroopa sotsiaalõiguste samba osas (kiri Sotsiaalministeeriumile 19.08.2016 nr K-2/25), et on positiivne, et Euroopa Komisjon on tähelepanu keskmesse tõstnud sotsiaalsed kaalutlused ja sotsiaalse õigluse. Eesti eesistumise ajal 2017. aasta novembris Euroopa sotsiaalõiguste samba allkirjastamisel tõdes tollane peaminister Jüri Ratas, et sotsiaalsammas väljendab seda, millesse Euroopa usub: “Me tahame Euroopat, mis võitleks töötuse, vaesuse ja diskrimineerimise vastu, Euroopat, mis pakub võrdseid võimalusi noortele ja haavatavatele.”

Oluline on pöörata kõrgendatud tähelepanu töötajate kaitsmisele, võttes arvesse Euroopa ühiskonna ja tööturu muutumist ning kiireid muutusi sotsiaalses, õiguslikus ja majanduslikus keskkonnas tervikuna. Kuid mitte ainult. Sotsiaalpoliitikal on oluline roll majanduskasvu mudelis, seega on oluline kaal töökohtade loomist toetavate sotsiaalhoolekande- ja tööturustsüsteemide kujundamisel. Hästi läbimõeldud sotsiaalhoolekandesüsteemid, madal töötuse määr ja kõrge tööhõive tase on riigi rahanduse usaldusväärse jaoks määrava tähtsusega tegurid. Kaasaegne sotsiaalpoliitika peaks tuginema võrdsetel võimalustel põhinevatele inimkapitali investeeringutele, sotsiaalsete riskide ennetamisele ja kaitsele nende eest, tööturule pääsemiseks loodud tõhusatele turvavõrgustikele ja stiimulitele, et võimaldada inimestel elada inimväärset elu, muuta elu jooksul isiklikku ja kutsealast staatust ning oma võimeid parimal viisil ära kasutada.

MTÜ Lastekaitse Liit nõustub Euroopa Komisjoni probleemipüstitustega, meetmetega sotsiaalsamba edasiseks rakendamiseks ja eesmärkidega järgnevatel aastatel. **Samas rõhutab sarnaselt 2016. aastale vajadust Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskava väljatöötamisel põhjalikult kaaluda selle mõju lapse õigusi arvestavalt, ning integreerida lapse õiguste kaitset edendavad põhimõtted dokumendi teksti tervikuna.** Lapse õiguste edendamine ja kaitse on üks Euroopa Liidu eesmärke - Euroopa Liidu lepingu artikli 3 lõikes 3 nõutakse selgesõnaliselt, et Euroopa Liit peab edendama lapse õiguste kaitset, sama toetab ka Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta¹. ÜRO Lapse õiguste konventsiooniga ühinenuna on nii Eesti kui ka kõik teised EL liikmesriigid kohustunud tagama lapse õigused ja rakendama selleks vajalikke meetmeid, kuid lapse kui täieõigusliku ühiskonnaliikme väärtustamine nõuab jätkuvalt

¹ Euroopa Liidu põhiõiguste harta.

Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eurlex.europa.eu/et/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303ET.01000101.htm>

selgesuunalist, järjepidevat ja poliitikaülest arendamist. Nobeli preemia laureaadi J.Heckmani arvutuste kohaselt on inimkapitali tugevdamiseks varases lapsepõlves kulutatud summad tootlikkuselt kaks korda tõhusamad kui hilisemad investeeringud².

Samuti rõhutab Lastekaitse Liit, et tegevuskavas on vaja pöörata suuremat tähelepanu COVID-19 pandeemiaga arvestamise vajalikkusele. Selliste kriiside ajal on riigid silmitsi tõsiste katsumustega – inimesed, kes vajasisid abi ja toetust juba varem, vajavad seda endiselt ning abivajajate arv suureneb. Ka tulevikusihte seades ei tohi unustada pandeemia psühholoogilist mõju, sh hirmu, ebakindlust, sotsiaalset isolatsiooni³. **Sealhulgas on tegevuskavas vaja suuremat tähelepanu pöörata pandeemiaga kaasnenud vaimse tervise kollapsi mõjudele, mille tagajärjed on tugevalt tuntavad ka tulevikus.**

Ka inimgeograaf professor Helen Sooväli-Sepping on rõhutanud⁴, et **koroonakriisi varjus veel teised kriisid, millel on veel pikemaajalised mõjud:** 1) kodus istumise aasta järel süvenenud vaimse tervise kriis koolinoorte seas, mis jätab ühiskonnale mõju aastakümneteks; 2) kommunikatsioonikriis; 3) koduõppest tulenevate aukude tõttu hariduskriis; 4) kodus istumisest tuleneva ülekaaluliste tõusuga seotud tervisekriis.

Uuringud COVID 19 mõjude osas on edasiste meetmete kavandamiseks üliolulised. Hea praktika: E-uuring, kus lapsed jagasid COVID-19 pandeemia ajal saadud e-õppe kogemusi⁵. Lastekaitse Liit on korduvalt rõhutanud, et nii COVID-19 pandeemia ajal kui ka sellele järgneval perioodil on vaja kindlustada lastele ja lastega peredele suunatud teenuste jätkusuutlikkus, ning lapse õiguste igakülgne tagamine. Ühtlasi rõhutades, et laste ja perede olukord sõltub palju sellest, kuidas nad keerulisel ajaperioodil ja sellele järgnevalt selle mõjudega hakkama saavad. Tuleb arvestada, et pandeemia mõjud avalduvad veel pikalt pärast pandeemia lõppemist tervikuna. Tuleviku perspektiivi arvesse võttes on murettegev ja vajab kõrgendatud tähelepanu: vähemate majanduslike võimalustega perede (töötuse lisandumisega arv hüppeliselt kasvab) toimetulek; pere- ja lähisuhtevägivalla ja sõltuvusainete kasutamise suurenemine; vanemate ja psüühiliste probleemide lisandumine ja kurnatus; paarisuhte probleemide lisandumine ning hooldusõiguslike ja suhtlemiskorda puudutavate vaidluste süvenemine ja suurenemine. **Kui peresid õigeaegselt ja piisavalt ei toetata, suureneb koormus lastekaitse süsteemile ja võib muuhulgas kasvada ka asendushooldusel viibivate laste arv.**

² Heckman, J. (2004). The Productivity Argument for Investing in Young Children. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ienni.uchicago.edu/Invest/FILES/dugger_2004-12-02_dvm.pdf

³ Imran, N., Zeshan, M., Pervaiz, Z. (2020). Mental health considerations for children & adolescents in COVID-19 Pandemic. *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 36, 1–6.

Jiao, W.Y., Wang, L.N., Liu, J., Fang, S.F., Jiao, F.Y., Pettoello-Mantovani, M., Somekh, E. (2020). Behavioral and emotional disorders in children during the COVID-19 Epidemic. *The Journal of Pediatrics*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.jpeds.2020.03.013>.

⁴ Loe lähemalt: <https://kuula.postimees.ee/7195628/inimgeograaf-koroonakriisi-varjus-on-kupsemas-veel-mitu-kriisi>

⁵ Loe lähemalt: https://www.targaltinternetis.ee/wp-content/uploads/2020/06/Telia-CAP-e-%C3%B5pe-distants%C3%B5ppe-ajal_uuringu-raport-Eesti.pdf

Viiendat korda toimunud Laste Nõuandev Paneel (CAP) on Telia Company algatus koostöös lastekaitseorganisatsioonide ja koolidega seitsmes Skandinaavia ja Balti riigis. Uuringu partneriteks Eestis olid Lastekaitse Liit ja Hariduse ja Infotehnoloogia SA (HITSA). Laste Nõuandva Paneeli eesmärk on mõista, kuidas lapsed näevad digitaalset maailma. Telia Laste Nõuandva Paneeli uuring viidi läbi maikuu 7 riigis: Eestis, Lätis, Leedus, Soomes, Rootsis, Taanis ja Norras. Kokku osales uuringus 7017 kooliõpilast.

Olukorras, kus koalitsioonilepingus on olulisel kohal rohe- ja digipööre, peab Eesti samaväärselt pühenduma ka Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtete elluviimisele. Eesti sotsiaalkaitseüsteemi iseloomustab teiste riikidega võrreldes väike sotsiaalkaitsekulude osatähtsus SKP-s ja rahaliste hüvitiste domineerimine teenuste üle. 2018. aastal oli Eesti sotsiaalkaitsehüvitistele tehtud kulude osakaal SKP-s kokku 16,1%, seejuures moodustasid rahalised hüvitised 11,1% ja mitterahalised hüvitised vaid 5%⁶. OECD riikide keskmine sotsiaalkulutuste osakaal SKP-s on 20% ringis⁷.

Märtsi alguses avaldatud OECD raporti⁸ kohaselt peaks Valitsus lõpetama töötukassa reserviga muude elarveaukude katmise. Inimesed peavad saama teenuseid. Raporti kohaselt võib lausa 26% Eestis elavaid 15–64-aastaseid inimesi pidada tööturuga nõrgalt seotuks, see tähendab kelleni meetmed ei jõua või kellel pole pakutavast võimalik kasu lõigata. Analüüsi järgi on 68% neist põhjuseks vähesed oskused, 64% perekohustused nagu laste või vanurite eest hoolitsemist ja 42%-l on raske tööturule või ühiskonda integreeruda, sest nad on väga pikalt tööta olnud või on neil migratsioonitaust. Murekohaks on noored, kes ei tööta ega õpi. Nende jaoks on olemas nn noortegarantii tugisüsteem, kuid kohalike omavalitsuste aktiivsuse programmi rakendamisel on väga erinev, ning analüüsi kohaselt suisa pooled omavalitsustest seda vahendit ei kasuta.

Kogu sotsiaalsüsteemi on vaja arendada terviklikult, süsteemselt ja valdkondadeüleselt, et see võimaldaks pakkuda inimestele nende vajadusest lähtuvaid, õigeaegseid ja sujuvalt toimivaid teenuseid. Laste ja perede heaolu toetamine on ühiskonna jätkusuutlikkuse aspektist ülioluline, sest investeeringud mõjusatesse ennetustegevustesse toovad pikaajalist kasu lastele, peredele ja ühiskonnale ning on kulutulused. MTÜ Lastekaitse Liit on alati pidanud valdkondadeülest koordineeritud koostööd, sh ennetuses, äärmiselt oluliseks⁹, kuna see aitab kaasa erinevate osapoolte ühtsesse vaatesse tervikpildis ja võimaldab piiratud ressursside olukorras vahendeid optimaalselt kasutada (sh vältida dubleerimist).

Inimarengu aruandeid analüüsinuna tõdeb Tartu Ülikooli emeriitprofessor Marju Lauristin¹⁰, et inimarengu aruannetes on aegade jooksul olnud üks kandev probleem - **ebavõrdsus**. On teemasid, mida on räägitud algusest peale – võtame kas või **ääremaastumise**. Või võtame küsimuse Eesti ühiskonnas kihtide tekkimisest, vaesusest. Juba 1990ndate keskel hakati rääkima sellest, et pärast omandireformi ja erastamist, turumajandusele üleminekut jagunes meie ühiskond võitjateks ja kaotajateks. Ja need probleemid ei ole kadunud. Kui algul räägiti kõige rohkem vaesusest, siis sedamööda, kui võrd majandus arenes ja Eesti ühiskonna üldine jõukuse tase kasvas, hakati üha enam vaatama seda probleemi ka mitmekülgsemalt. Hakati rääkima elukvaliteedist. Mõned ebavõrdsuse aspektid on läinud palju suuremaks. Kõige traagilisem on minu meelest ääremaastumine, mille eest hoiatasid teadlased juba 1990ndail ja ka viimases inimarengu aruandes on see väga teravalt esile toodud.

⁶ Allikas: Eurostat

⁷ Social spending, OECD: <https://data.oecd.org/social-exp/social-spending.htm>

⁸ Loe lähemalt: <https://epl.delfi.ee/artikkel/92712957/kustunud-star-lahenduseta-omastehooldus-kehvad-oskused-oecd-uuris-estli-tooturu-kitsaskohti>

⁹ Saar, H. (2019) Koolitus „Koostöös lapse heaks” toetab kohalikke koostöövõrgustikke. Sotsiaaltöö, 1, 85-88.

Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2019/03/Sotsiaaltoe_nrl_2019_85kuni88.pdf

¹⁰ Vaata lähemalt: <https://maaleht.delfi.ee/artikkel/92787341/marju-lauristin-estli-on-muutunud-mugavaks-vajame-hupet-ueele-tasemele>

Eestis on viimasel kümnendil tihti räägitud vajadusest tõsta sündivust. Samas ainult sündivuse kasvust ei piisa – vaja on tagada, et igal lapsel oleksid ka piisavad võimalused kasvada toimetulevaks täiskasvanuks, sest inimeste sh laste heaolu sõltub muuhulgas sellest kuidas on tagatud nende sotsiaalsed põhiõigused. **Eesti regionaalne ebavõrdsus ja selle süvenemine on jätkuvalt suureks väljakutseks**¹¹. Lastega leibkondade heaolu ja toimetulek sõltub suurel määral leibkonna tüübist ja elamispiirkonnast. Piirkonniti erines 2018 lastega leibkondade ekvivalentnetosissetulek ligi kaks korda, suhtelise vaesuse määr kolm korda¹². Statistika ja erinevad uuringud osundavad ebavõrdsusele tervises, erinevustele mh teenuste, tugispetsialistide, huvihariduse jpm kättesaadavusel¹³. Ka lastekaitsetöötajate ebapiisavus on suureks probleemiks. Samas esineb ebavõrdsus näiteks ka kaugtöö tegemise võimalikkuses. Sotsiaalministeeriumi tellimisel viis Turu-Uuringute AS aprillis 2020 läbi küsitluse¹⁴, mille kohaselt näiteks kaugtöö tegemise võimalus oli suurem eesti keeltkõnelevate lapsevanemate seas (42%) võrreldes vene keelt kõnelevate lapsevanematega (20%). Piirkonniti oli kaugtöö tegemine vähem levinud Kirde-Eestis (Ida-Viirumaal, 19% lapsevanematest) ning kõige rohkem levinud Põhja-Eestis (Harjumaal, 43% lapsevanematest). Suuremad võimalused on kaugtöö tegemiseks avaliku sektori töötajatel (60%), erasektori töötajatest tunnistas seda vaid 30%.

Ka Arenguseire Keskuse aastaraamatu¹⁵ kohaselt on süvenenud ühiskondlik ebavõrdsus, mis on laienenud uutesse vormidesse, sh on tööturul hakanud suurenema kihistumine. Digitaliseerimise hoogustumine tähendab madala ja eriti keskmise oskustasemega töökohtade kadumist varasemast veelgi kiiremas tempos - neis segmentides kasvab tööpuudus ning suureneb liikumine platvormitööle ning muudele madalate sotsiaalsete tagatistega töövormidele. Kriis võimendab varanduslikku ebavõrdsust, sest enim on kannatada saanud just tööjõumahukad ja madalama keskmise palgaga tegevusalad. Aastaraamat toob samuti välja ebavõrdsed võimalused kaugtööks, mis sageli just lihtsamate tööde puhul pole rakendatav. **Seega võib kaugtöö laiem kasutuselevõtt süvendada ühiskondlikke lõhesid.**

Riigikontroll rõhutab oma 2020 novembris avaldatud aastaaruandes parlamendile „Esmatähtsate avalike teenuste tulevik“¹⁶, et **kogu Eesti väljaspool Harju- ja Tartumaad on ääremaa. Ääremaa all on siin silmas peetud** piirkonda, kus korraga on ohus mitmete esmateenuste pakkumine. Maakonniti ja ametirühmade kaupa ei ole pilt päris ühesugune, kuid üldistatult võib väita, et **esmatähtsate teenuste kestlik pakkumine on küsimärgi all kõikjal peale nende kahe**

¹¹ Kattai, K., Lääne, S., Noorkõiv, R., Sepp, V., Sootla, G., Lõhmus, M. (2019) Peamised väljakutsed ja poliitikasoovitused kohaliku omavalitsuse ja regionaaltasandi arengus. Analüüsi lõpparuanne. Tallinna Ülikool. Arvutivõrgus kättesaadav:

https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2014/11/L%C3%B5ppraport_V%C3%A4ljakutsed-ja-soovitused-KOV-ja-regionaalarengus_31.01.2019.pdf

¹² Tartu maakonna suhtelise vaesuse määr (11,3%), Valga maakonnas elas suhtelises vaesuses 39,1% lastest, Põlva (30,3%) ja Võru maakonnas (29,3%). Vaata lähemalt: Raid, K. Lastega perede toimetulek ja heaolu (2018)Kogumikus: Eesti piirkondlik areng 2018. Statistikaamet. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.stat.ee/valjaanne-2018_eeesti-piirkondlik-areng-2018

¹³Puudega lastega perede toimetuleku ja vajaduste uuring 2017. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.epikoda.ee/puudega-lastega-perede-toimetuleku-ja-vajaduste-uuring-2017/>; aga ka <https://novaator.err.ee/603403/oigus-huviringides-osaleda-ei-ole-koigile-eeesti-lastele-vordself-tagatud> ja https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/miinumumelatis_lopparuanne.pdf

¹⁴ Vaata lähemalt: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Uudised_pressiinfo/koroona_lapsevanemad_aprill2020.pdf

¹⁵Vaata lähemalt: <https://www.riigikogu.ee/arenguseire-keskus/arenguseire-koroonakriis-jagab-uhiskonna-voitjateks-ja-kaotajateks/>

¹⁶ Arvutivõrgus leitav:

<https://www.riigikontroll.ee/Riigikontrollipublikatsioonid/Riigikontrolliaastaruanneparlamendile/tabid/110/language/et-EE/Default.aspx>

maakonna. Põhjuseks on suur pensionieelikute osakaal korraga mitmes ametirühmas ja ühtlasi kehvad lood järelkasvuga.

COVID-19 puhul on tõusnud noorte töötus, suurenenud NEET noorte arv. Samas näitab Noorte Tugila kogemus, et üldiselt on meie **noorte suurimad murekohad lõpetamata haridus, maapiirkonnas (sealhulgas ääremeal) elamine ja pikaajaline töötus**¹⁷. Raskustesse sattunud noorte aitamisel iseseisvasse ellu pole kergeid lahendusi, sest ei piisa lihtsalt õppima suunamisest või töökoha leidmisest, vaid on vaja ka tuge seesmise motivatsiooni ülesehitamisel. Olukorda muudab keerulisemaks ka noorte järjest suurenevad probleemid vaimse tervisega.

COVID-19 pandeemia sotsiaal-majanduslikud tagajärjed on erineva spetsialiseerumise tõttu sektorite ja piirkondade lõikes erinevad. Sellega kaasneb oht, et riigisisised erinevused Eestis veelgi suurenevad. Selleks, et vanemad saaksid igas Eestimaa linnas ja vallas kindlustunnet kaotamata lapsi oma perre planeerida ja pühenduda laste kasvatamisele ning tegeleda samas ka tõise eneseteostusega, on vaja vähendada regionaalset ebavõrdsust, toetada erinevates piirkondades osutatavate teenuste kvaliteedi ja mitmekesisuse suurendamist. Tõhustada tervise, sotsiaal- ja haridusvaldkonna järjepidevat koostööd kindlustamiseks lastele ja lastega peredele vajalike tugiteenuste kättesaadavus ja kvaliteet olenemata pere elukohast.

Üleriigilise planeeringu „Eesti 2030+“ kohaselt on elamisvõimalused vaja tagada Eesti igas asustatud paigas. Seega **on suuremat tähelepanu vaja pöörata perede mittemateriaalstele teenustele: laste päevahoid eri vanuses lastele, nõustamise vormide kättesaadavus, vanemahariduse võimalused.** Lapse heaolu ja pere toetamise seisukohalt on oluline, et meetmed/teenused lähtuvad lapse vajadusest ja toetavad peresuhteid ning on õigeaegsed, tulemuslikud ja pikaajase positiivse mõjuga. ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikli 18 kohaselt peavad konventsioonis toodud õiguste tagamiseks ja edendamiseks osalisriigid osutama vanematele ja seaduslikele hooldajatele kasvatuskohustuste täitmisel asjakohast abi ja kindlustavad lastele mõeldud hooldusasutuste, -institutsioonide ja -teenistuste arengut. Ka peretoetuste, teenuste ja vanemapuhkuste roheline raamatu (2015) kohaselt ei piisa sündimuse suurendamiseks üksikmeetmetest; muu maailma kogemuse ja analüüside kohaselt on perepoliitika valdkonnas sündimusele positiivne mõju töö- ja pereelu ühitamist soodustavatel meetmetel – vanemapuhkuste süsteemi piisaval paindlikkusel ja isade suuremal kaasatusel laste eest hoolitsemisesse, ning taskukohase lapsehoiuteenuse kättesaadavusel¹⁸. **Laste heaolule kui poliitika teemale tuleb läheneda komplekselt, kuna lapse heaolu moodustub ühiskonna toimimise eritasandite kontekstis.**

ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikkel 19 sätestab puuetega inimeste õiguse elada kogukonnas ning omada teistega võrdseid valikuid, ning rõhutuab, et riik töötaks välja mitmed kodu-, elukohajärgsed ja muud kogukondlikud tugiteenused, kaasa arvatud elamise toetuseks, kogukonda kaasamiseks, isolatsiooni ja kogukonnast eraldamise vältimiseks vajalik isiklik abistamine. Kuigi Eesti Vabariigi Põhiseadus ei sätesta otseselt, et inimestel on õigus elada kogukonnas, võib selle kaudselt tuletada Põhiseaduses sätestatud inimväärikuse põhimõttest (§

¹⁷ Loe lähemalt: <https://leht.postimees.ee/7184770/heidi-paabort-noorte-suurimad-riskitegurid-on-poolik-haridus-ja-maapiirkonnas-elamine>

¹⁸ Sama kinnitab EAPN (European Anti-Poverty Network) iseseisva ekspertgrupi poolt avaldati 2013 aastal raport *Investing in children: breaking the cycle of disadvantages*, mis käsitleb eelnimetatud Euroopa Komisjoni soovitude *Investeerides lastesse aitame neil välja rabeleda ebasoodsate olude ringist* analüüsi, mille kohaselt on Eestil: 1) vaja muuta sotsiaaltoetuste süsteem efektiivsemaks ja peretoetuste süsteem harmoneerida ning muuta paindlikumaks, et parandada võimalusi pere- ja tööelu ühildamiseks; 2) rakendamaks paremini lapse – ja perepoliitikat, vaja suurendada efektiivsemat järelvalvet KOV'ides; 3) perede tugiteenuste arendamiseks vaja välja töötada veelgi spetsiifilisemad meetmed, uuesti määratleda riigi ja kohaliku omavalitsuste kohustused ja reorganiseerida rahastussüsteem, et parandada nende teenuste kvaliteeti ja kättesaadavust, mis peavad olema tagatud seaduse kohaselt. Eelnimetatud soovitusi on väga oluline arvestada ka tööealiste inimeste ja sellega seotud laste väljarände vähendamise saavutamiseks.

10). Samas hoolimata viimaste aastakümnete jooksul kogutud paljudest tõenditest, et vaimse tervise või alkoholi- ja uimastiprobleemidega inimesed saavad ravist ja hoolekandeteenustest märkimisväärset kasu, levib Eestis kohalike omavalitsuste juhtide ja elanike seas sageli endiselt NIMBY (ingl *Not in My Backyard*) mentaliteet, kui jutuks tuleb selliste teenuste osutamine nende kogukonnas¹⁹. Tugevat vastuseisu vaimse tervise ja sõltuvusprobleemidega inimeste rehabilitatsiooniasutuste või füüsilise või vaimse puudega inimestele mõeldud tugiteenustega elamispiindade suhtes põhjustavad sageli inimeste põhjendamatud hirmud, kuigi selliste hirmude taga olevatele väidetele pole tõendusmaterjali leitud enam kui 40 aasta vältel²⁰. **Vaimse tervise poliitika ja sekkumiste arendamine peab olema suunatud sotsiaalset kaasatust toetavale lähenemisviisile, edendades vaimset tervist ning soodustades inimeste kogukonnas osalemist ja sidusust. Ühiskonnas NIMBY mentaliteedi vähendamiseks sihitatud kommunikatsiooni toel tuleb tõsta elanikkonna valdkonnaalast teadlikkust. Arvesse tuleb võtta ka elanikkonna kasvavat kultuurilist mitmekesisust ning soodustada positiivsete ühiskondlike hoiakute kujunemist nii kultuurilistesse erinevustesse kui ka erivajadustega inimestesse.**

Sotsiaalriigi edukuse võti on suuresti inimeste teadlikkuse tõstmisel oma õigustest ja olemasolevatest abisaamise võimalustest, ning seda terve elukaare vältel. Erinevate valdkondade puhul on Eestis räägitud inimeste madalast teadlikkusest oma õiguste ja abisaamise osas. Sama kinnitas ka Praxise läbiviidud Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018²¹, mille kohaselt 52% lapsevanematest ei tea, kuhu abi saamiseks pöörduda, 26% ei ole söandanud abi küsida. Kusjuures kõige enam vajavad laste kasvatamisel abi ja nõu noored emad vanuses 18-24. **Seega on vajalik sotsiaalsüsteemi ja teenuste tervikuna laiem kommunikeerimine (sh vene keeles, lapsesõbralikus versioonis, lihtsustatud versioonis), et oleks garanteeritud sihtgrupi suurem teadlikkus ja õiguste tagatus, ning muudatuste puhul ühetaoline mõistmine.** Väga oluline on ka igapäevaelu puudutatavate seaduste ühetaolise mõistmise tagamine, sh laialdane teavitustöö nii eesti kui vene keeles. Teenuste kättesaadavuse kommunikeerimine on oluline ka Euroopa tasandil tervikuna.

On oluline, et sotsiaalõiguste samba tegevuskava puhul pöörataks piisaval määral tähelepanu laste, noorte ning laiemalt kodanikeühenduste ja huvigruppide esindajate aktiivsele kaasamisele. Vaid ühise sotsiaalse dialoogi kaudu saame arendada Euroopat selliselt, et kõik tunneksid end võrdselt Euroopa kodanikena, lähtudes demokraatia alustaladest. Lapse osalusõigust tuleb rakendada kõigis lapsi puudutatavates küsimustes (Lapse õiguste konventsiooni artikkel 12). Laste ja noorte, kui tuleviku generatsiooni seisukohtadega tuleb arvestada võrdväärselt täiskasvanute omadega, tunnustades seeläbi lapse subjektsust.

MTÜ Lastekaitse Liit on seisukohal, et riigi raha kasutamine peab olema inimkeskne, õiglane, teadmispõhine, tulemuslik ning läbipaistev. Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik Nils Muižnieks rõhutas juba 2013 Eestit külastades statistiliste andmete kogumise vajadust, kuna **täpsem statistika annab tõepärase ülevaate sellest, millistes valdkondades vajab teenuste kvaliteet ja/või kättesaadavus parandamist.** Tegelikku olukorda kajastav statistika võimaldab riigil senisest paremini poliitikate rakendamist ja mõjusust hinnata ning kohalikele omavalitsustele pandud ülesannete ja kohustuste täitmist jälgida. Seega on oluline ka Euroopa

¹⁹Bugarszki, Z. (2017) *Nähtus „mitte minu tagahoovis“ kogukonna arengu seisukohast*. Sotsiaalöö, 2018/erinumber. Arvutivõrgus leitav: https://intra.tai.ee//images/prints/documents/153813499736_ST_eri_2018_web.pdf

²⁰Dear, M. (1977). Impact of Mental Health Facilities Upon Property Values. *Community Mental Health Journal*, 13(2), 150–157

²¹Ibid. 28.

sotsiaalõiguste samba tegevuskava raames panna suuremat rõhku statistiliste andmete järjepideva kogumise vajadusele.

Igakülgsel koostööle lootma jäädes ning edaspidi jätkuvalt valmis protsessi panustama.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Varje Ojala

MTÜ Lastekaitse Liit juhatuse liige